

Ənənəvi və interaktiv təlim metodları – üstünlüklər və çatışmazlıqlar: müqayisəli təhlil

İsmət Məmmədova

ARTİ, Təhsilin nəzəriyyəsi və tarixi
şöbəsinin böyük elmi işçisi.
E-mail: ismet.memmedova@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-4264-4539>

Günay Həsənova

Sumqayıt şəhəri, 4 nömrəli tam orta
məktəbin müəllimi.
E-mail: hesenovagunay100@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7599-8894>

Xülasə. Məqalədə ənənəvi və fəal təlim metodlarının üstünlükləri və çatışmazlıqları müqayisəli şəkildə təhlil edilir. Qeyd olunur ki, çevik, düşündürücü olmayan, idrak fəallığını doğurmayan təlim metodları uşaqların marağını təmin etmədiyi, onları tədris prosesində fəal iştiraka qoşmadığı üçün səmərəli hesab olunmur. Eyni zamanda, məqalədə müasir pedaqogikanın mühüm problemlərindən, fəal təlimin xarakteristikasında özünü göstərən cəhətlərdən, təlim modellərindən bəhs edilir. Fəal təlim metodlarının, tədris prosesində yaradılan inkişafetdirici mühitin şagirdlərin qavrama və idraki fəaliyyətlərinin idarə olunmasında, şəxsiyyətin formalaşmasında mühüm amil olduğu vurğulanır.

Açar sözlər: ənənəvi təlim, interaktiv təlim, təlim metodları, dərsin tipləri, innovasiyalar, texnologiyalar.

<http://dx.doi.org/10.29228/edu.76>

Məqaləyə istinad: Məmmədova İ., Həsənova G. (2019) *Ənənəvi və interaktiv təlim metodları – üstünlüklər və çatışmazlıqlar: müqayisəli təhlil*. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», № 4 (229), səh. 19–28.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 27.09.2019; qəbul edilib – 04.10.2019

Giriş

Son illərdə Azərbaycan Respublikasının təhsil sistemində interaktiv təlim metodlarının mənimsənilərək tədris prosesinə tətbiq olunması sahəsində müəyyən nəticələr əldə edilmişdir. Tədris prosesində fəal-interaktiv təlim texnologiyalarının tətbiqi dərslərin səmərəliliyini yüksəldən ən vacib şərtlərdən biridir.

Bu gün bütün müəllimlərin qarşısında yeni texnologiyalara yiyələnmək kimi ciddi vəzifə durur. Təlim o vaxt səmərəli alınar ki, pedaqoq şagirdin fəaliyyətinə məharətlə rəhbərlik edə bilsin. Pedaqoqla birgə fəaliyyətə qoşulmuş şagirdin şəxsi keyfiyyətləri, əməliyyatlardakı müstəqilliyi bu əməkdaşlığın əsasını təşkil edir.

Ümumi təhsilin məzmununda təhsilələnin idrak fəallığının təmin olunması, «hafizə məktəbi»ndən «təfəkkür məktəbi»nə keçid, şagirdin biliyi hazır şəkildə alması yox, özünün «kəşf etməsi», onu fəal surətdə istifadə etməsi təlimdə böyük səmərələr verə bilər.

«Kəşf yolu ilə öyrənmə» ideyasını 1909-cu ildə, avropalılardan əvvəl dəhi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyov, məktəbşünas Rəşid bəy Əfəndiyev irəli sürmüşlər. Ü.Hacıbəyovun fikrincə, kəşf yolu ilə öyrənilən kəlmələrin mənasını uşaqlar özləri tapıb, həmin sözlərin nə ifadə etdiyini və ana dilində nəyin qarşılığı olduğunu özləri müəyyənləşdirəndə uşağın əqli, xəyalı, dərrakəsi tərbiyə olunur və «bu kəşfdən dolayı uşaq özündə iftixar hissi tapır». Ən başlıcası, «dərsə qalib gəldiyini» hiss edir. Şagirdin «dərsə qalib gəlməsi» kəşfin psixoloji effektidir. Onun «kəşf yolu ilə öyrənmə» fikri mühüm ideya olub, Azərbaycan pedaqoji psixologiyasının bənzərsiz nailiyyəti idi, lakin ənənəvi təlim şəraitində bu ideya mənimsənilmədi. Şübhəsiz ki, dövrün birtərəfli psixopedaqoji ehkamları şəraitində mənimsənilə də bilməzdi [Bakı, 2013].

Müasir təhsil nəzəriyyəsi və təcrübəsi şagirdlərin qeyri-fəallığını aradan qaldırmaq, lazım olan təfəkkür xüsusiyyətlərinin, yaradıcı qabiliyyətlərin formalaşması, təlimin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün tədris prosesinin interaktiv metodlarla qurulmasını zəruri etmişdir. Milli təhsil sistemində həyata keçirilməkdə olan innovasiya prosesləri təlim-tərbiyənin məqsədi, məzmunu və metodlarına, müəllimlə şagirdlərin birgə fəaliyyətinin təşkilinə yeni yanaşmalarla müşayiət olunur. Təhsilin məzmununda innovasiya prosesləri, öz mahiyyəti etibarilə, müasir pedaqogikanın iki mühüm probleminin həllini nəzərdə tutur:

- qabaqcıl və mütərəqqi pedaqoji təcrübənin öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və genişləndirilməsi;
- pedaqogika, psixologiya elmlərinin nailiyyətlərinin pedaqoji praktikaya tətbiqi.

Ənənəvi təlim metodlarının hər birində şagirdlərin və müəllimlərin fəaliyyətinin xarakteri konkret olaraq müəyyənləşdirilmişdir. Bu cəhətdən görkəmli rus didaktları İ.Y.Lerner və M.N.Skatkinin beş əsas qrupda cəmləşdirdikləri təlim metodları (informativ-reseptiv, reproduktiv, problemlı şərh, evristik, tədqiqatçılıq) geniş yayılmışdır [Moskva, 2004]. Ənənəvi təlim daha çox özünün imperativ xarakteri – uşaqların şəxsiyyəti, yaş xüsusiyyətləri, tələbatları nəzərə alınmadan həyata keçirilən pedaqoji təsirə əsaslanır. Belə yanaşmada təlim motivlərinə və ya digər fəaliyyət növlərinə diqqət yetirilmir, uşağa müəllimin tələblərinə tabe olan obyekt kimi baxılır.

Təlim prosesində şagirdlərin idrak fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi problemi inkişafetdirici təlim konsepsiyasının əsasını qoydu. Təlimin nəticələri yalnız o halda səmərəli hesab edilə bilər ki, öyrətmə metodları şagirdlərin təfəkkürünün, dərkətmə imkanlarının genişlənməsini və biliklərin mənimsənilməsi prosesinə fəal qoşulmasını təmin edə bilsin. Məhz fəal, interaktiv təlim metodları bu meyarlara tam uyğun gəlir. Fəal təlim metodları təlim prosesinin digər iştirakçıları ilə əməkdaşlıq şəraitində öyrənənlərin idrak fəallığını təmin etmək imkanları ilə səciyyələnir. Fəal təlim metodlarına «interaktiv təlim» metodları da deyilir. «İnteraktivlik» termini dialoqu, qarşılıqlı təsiri özündə əks etdirir. Fəal təlim metodları bir sıra ədəbiyyatlarda «problemlı-dialoji», «problemlı», «evristik» metodlar kimi də səciyyələndirilir. Fəal təlim dedikdə, şagirdlərin təlim-idrak fəaliyyətinin təşkili və idarə olunması metodlarının məcmusu nəzərdə tutulur [L.Vıqotski, Moskva, 1999].

Fəal təlimin xarakteristikasında özünü göstərən başlıca cəhətlər bunlardır:

- «Fəal təlim müəllim tərəfindən idraki problem-situasiyanın yaradılması, problemin həlli prosesində şagirdlərin fəal tədqiqatçılıq mövqeyinin stimullaşdırılması, onlar üçün yeni olan biliklərin mənimsənilməsi şəraitinin yaradılmasını təmin edir.
- Fəal təlim metodları intellektual baxımdan gərgin situasiyaların yaradılması, informasiyanın şagirdlərə hazır deyil, ziddiyyətli və natamam şəkildə təqdim edilməsi ilə səciyyələnir.
- Fəal təlimdə tapşırıqlar, həll üçün təqdim edilən problem cəlbedici, maraqlı, şagirdlərin dərkətmə imkanlarına uyğun, müstəqil tədqiqatçılıq baxımından asan olması ilə fərqlənir.
- Fəal təlim şagirdlərin öz qabiliyyətlərini reallaşdırmalarına imkan yaradır, dialoqa və birgə fəaliyyətdə əməkdaşlığa əsaslanır.
- Fəal təlimdə yaradılan əməkdaşlıq mühiti və işgüzar müzakirələr alınmış informasiyanı sintez etməyə kömək göstərir, dərkətməni stimullaşdırır, təlimin nəticəyönümlülüyünə etibarlı təminat yaradır» [Məmmədova İ. Bakı, 2010].

Fəal təlimdə diskussiyaların təşkili, səmərəli, istiqamətləndirici, təhrikedici suallar şagirdləri yeni bilikləri müstəqil fəaliyyət əsasında əldə etməyə yönəldir. Fəal təlimdə fasilitativ yanaşma idraki və yaradıcılıq tələbatlarının tam təmin edilməsinə, şagirdlərin özünüreallaşdırma imkanlarının genişlənməsinə yol açır. Müəllim tərəfindən şagirdlərin fəaliyyətinin stimullaşdırılması, «yaxşı» və ya «pis» cavablarla fərdi qiymətləndirmədən imtina edilməsi onların öz qüvvələrinə inamını və çalışmaq əzmini artırır. Hər bir şagird təlim prosesinin digər iştirakçıları ilə birlikdə, fəal əməkdaşlığa qoşularaq daha səmərəli çalışmaq «kollektiv zəka» məhsulu olan həll yolunun tapılmasına öz töhfəsini vermək üçün səylərini səfərbər edir.

«Fəal təlimdə şagird tədqiqatçı, müəllim fasilitator kimi çıxış etməli, şagirdlərin

idrak fəallığı tədqiqatçılıq xarakterində olmalı, onların biliklərin mənimsənilməsi prosesində bərabər hüquqlu subyekt kimi iştirakına şərait yaradılmalıdır. Müəllim planlı və məqsədyönlü şəkildə siniflə əməkdaşlıq edərək, problem-situasiyalar yaratmalı, uşaqların qarşısında tədqiqat xarakterli məsələlər qoymaqla, onların həllinə metodik kömək göstərməli, şagirdləri biliklərin müstəqil şəkildə mənimsənilməsinə istiqamətləndirməlidir.

Fəal təlimdə müəllimin fasilitator kimi fəaliyyəti şagirdləri fəallaşdırmaq üçün təlim diskussiyalarının, dialoji qarşılıqlı təsirdə açıq mübahisə və mühakimələrin, məntiqi ümumiləşdirmələrin və yaradıcı təxəyyülün inkişafına zəmin yaradır.

Fəal təlimdə qeyri-standart, strukturlaşmamış dərslər tiplərinə: dərslər–işgüzar oyunlar, yarış–dərslər, fantaziya–dərslər, dialoq–dərslər, dərslər–rollu oyunlar, dərslər–konfranslar, integrativ dərslər və s. təşkilati-didaktik strukturlara geniş istinad imkanları mövcuddur.

Fəal təlim məntiqi düşüncə, tənqidi təfəkkür, yaradıcı yanaşma və yaradıcı təbiiqetmə kimi idrak əməliyyatlarının inkişafının motivləşməsinə zəmin hazırlayır» [Məmmədova İ. 2010].

Fəal təlimdə şagirdlərin fəal idrak mövqeyinin saxlanması üçün psixoloji dəstək göstərilməli, sinifdə daim hörmət və inam mühiti yaradılmalı, şagirdlərin müəllim tərəfindən stimullaşdırılması diqqət mərkəzində olmalıdır. Fəal əməkdaşlıq və birgə iş vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi yolu ilə sosial birgəfəaliyyət və birgəyaşayış qaydalarının mənimsənilməsinə təminat verilməlidir. Fikrimizcə, interaktiv metodların psixoloji konsepsiyası sistemli təhlil olunduqda onun başlıca paradigması şəxsiyyətyönümlü təlim olmalıdır.

Ənənəvi təlimdə əsas sima olan müəllim informasiya verən, interaktiv təlimdə isə köməkçi rolunu oynayır. Ənənəvi təlimdə müəllimin başlıca vəzifəsi şagirdləri təlim prosesinə cəlb etməkdən və təlim fəaliyyətinin təşkilinə kömək göstərməkdən ibarətdir. Ənənəvi təlimlə müqayisədə interaktiv təlimdə aparıcı ilə qarşılıqlı təsir dəyişir. Müəllimin əsas vəzifəsi şagirdlərin təşəbbüskarlığı üçün şərait yaratmaqdır. Fəallıq, təşəbbüskarlıq və əməkdaşlıq interaktiv təlim metodlarını səciyyələndirən əsas cəhətlərdir. Burada şagirdlərin fəallığının fiziki (danışmaq, yazmaq, dinləmək, rəsm çəkmək), idraki (müəllimin şərhinə əlavələr etmək, problemin həllini müstəqil tapmaq və s.) və sosial (sual vermək, fikir mübadiləsi və s.) formaları bir-biri ilə əlaqələndirilmiş olur.

İsveçrə psixoloqu Jan Piaje qeyd edirdi ki, biz uşağı «düzgün cavablar» əsasında təlim edərkən onun özünün axtarmaq və tapmaq imkanlarını məhdudlaşdırmış oluruq: «Uşaqlar yalnız özlərinin kəşf etdikləri şeyləri həqiqi mənada qavraya bilirlər. Onlara nəyisə tələsik öyrətməyə cəhd etdiyimizdə bu şeyləri onların kəşf etmələrinə mane olmuş oluruq» [Aytac Sahil].

Ənənəvi təlimi interaktiv təlimlə müqayisə edərkən onların hər birinin müəyyən üstün cəhətlərini və nöqsanlarını qeyd edə bilərik.

Ənənəvi təlimin başlıca nöqsanları nəzəri təmayülün üstün olması, şagirdlərin qeyri-fəallığı, metodikaların yeknəsəqliyi, şagirdlərin dalgınlığı, həll yollarının, əsasən, hazır şəkildə verilməsi, fərdiləşdirmə üçün şəraitin olmaması, vaxtın dəqiq reqlamentləşdirilməsindən ibarətdir. İnteraktiv təlimin başlıca nöqsanlarına isə vaxtın reqlamentləşdirilməsinin çətinliyini, müəllimdən dərəcə hazırlıq üçün böyük əmək və vaxt tələb olunmasını, dəqiq planlaşdırmanın mürəkkəbliyini və s. aid etmək olar.

Təlim modelləri *passiv* (ənənəvi), *aktiv* və *interaktiv* olmaqla üç əsas qrupa ayrılır.

Passiv (ənənəvi) təlim və ya ekstraaktiv təlim modelinin əsas xüsusiyyəti öyrənlərin deyil, öyrədici mühitin fəallığının üstün olmasından ibarətdir. Bu, o deməkdir ki, şagirdlər təlim materiallarını bir-biri ilə ünsiyyətdə olmadan, heç bir yaradıcı fəaliyyət göstərmədən müəllimin nitqindən və dərslikdəki mətnlərdən öyrənirlər. Ənənəvi dərs modeli uzun illər tətbiq olunsada, dərəcə verilən ən yeni tələblər belə, onun strukturunda uşaqların fəallığını təmin edə bilməmişdir.

Aktiv və interaktiv metodlar isə, ənənəvi metodlardan fərqli olaraq, şagirdlərin müstəqilliyini və idrak fəallığını stimullaşdırmağa imkan yaradır. Bu təlim modeli, adətən, yaradıcı xarakterli ev tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi və şagird-müəllim münasibətləri sistemində ünsiyyətin zəruriliyinin təmin olunması tələbi ilə şərtləndirilir. Bu modelin əsas çatışmazlığı ondan ibarətdir ki, şagirdlər öyrənmə subyekti kimi yalnız özləri üçün çalışır, müəllimdən başqa prosesin digər iştirakçıları ilə heç bir qarşılıqlı təsirdə ola bilmirlər» (V. Slavenina. Moskva, 2004).

Yeni dövrün təlim nəzəriyyələrində XXI əsrdə insanın, bir şəxsiyyət kimi, intellektual səviyyəsinin daha da aktualaşdırılması, digər inkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da yeni təlim metod və texnologiyalarından, xüsusilə interaktiv təlim metodlarından istifadəyə geniş yer verilməsi məsələləri nəzərdə tutulur.

İnteraktiv təlimdə müəllim–şagird, şagird–şagird əməkdaşlığı əsas şərtədir. İnteraktiv metod isə şagirdlərin təlim prosesində öyrənmə və anlaşılmaya, bacarıq və keyfiyyətlərə yiyələnməsini həyata keçirən yanaşma, vasitədir.

«İnteraktiv təlim metodunun tətbiqi zamanı istiqamətverici ideyalar kimi qəbul edilərək, praktikada tətbiq edilməli prinsiplər isə aşağıdakılardır:

- *Şagirdə yönəlməş təlim prinsipi*. Şagird təlim prosesinin mərkəzi obyektinə kimi çıxış etməli, təlim prosesi uşağın imkan və qabiliyyətlərinə, biliyinə, maraq və tələbatlarına yönəldilməlidir.
- *Fəal təlim prinsipi*. Tədris prosesi elə təşkil olunmalıdır ki, idrak fəallığını, təbii öyrənmə fəaliyyətini doğursun, şagirdə «ilk kəşf» sevincini keçirməyə imkan versin, onda yeni biliklərə yiyələnmək həvəsini yaratsın.
- *İnkişafetdirici təlim prinsipi*. Təlim cəmiyyətin inkişaf təmayüllərini əks

etdirməli, uşağın «yaxın inkişaf zonasına» yönəlməlidir, yəni təlim uşağın özünün müstəqil fəaliyyəti və ya böyüklərin köməyi sayəsində aşkarlanan bilik və bacarıqları əldə etmək kimi potensial imkanlarına tuşlanmalıdır.

- *Qabaqlayıcı təlim prinsipi.* Təlim inkişafı qabaqlamalı və yeni nəsiləri fəaliyyətə hazırlamalıdır.

- *Təlim-tərbiyə sisteminin çevikliyi* prinsipinə əsasən ictimai mühitin, cəmiyyətin dəyişən tələbləri nəzərə alınmaqla, təlim proqramlarının məzmununun, tədris planlarının qurulmasının, təlim-tərbiyə prosesinin təşkilinin, pedaqoji texnologiyaların seçilməsinin sistemə uyğun yenilənməsi baş verməlidir.

- *Əməkdaşlıq prinsipi.* «Müəllim–şagird–valideyn» qarşılıqlı münasibətləri sistemində onların hər biri təlim prosesinin gedişində tərəf-müqabil kimi iştirak etməlidir.

- *Dialoji təlim prinsipi.* Məsələlərin birgə həlli gedişində özünün, qrup üzvlərinin fikirlərini, imkanlarını və təcrübələrini müəyyən edə bilməsi, faydalanması məqsədilə hər bir şagirdin müzakirələrdə, qrupun işində iştirakı təmin edilməlidir» (Григальчик Е., Губаревич Д. Минск, 2003).

Təcrübə və müşahidələr sübut edir ki, interaktiv təlim metodu üçün aşağıdakı cəhətlər səciyyəvidir:

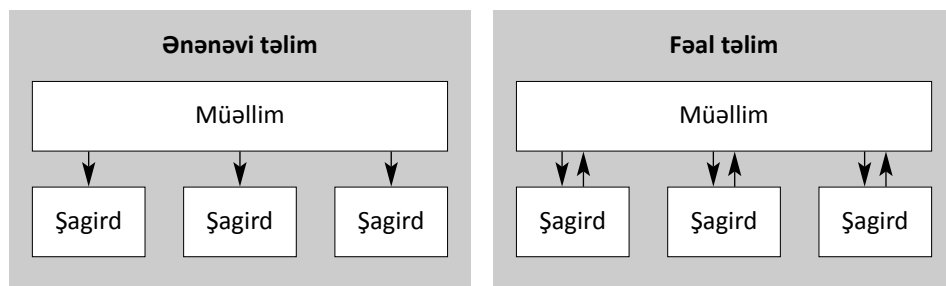
- müəllimin özünün fəallığı ilə yanaşı, şagirdlərin də yaradıcı fəaliyyətə cəlb edilməsi;
- şagirdin aktiv fəaliyyəti prosesində ona elementar bacarıqların aşılması;
- müəllim–şagird, şagird–şagird əməkdaşlığı;
- hərəkətli, süjetli, didaktik, rollu oyunlardan istifadə, sosial bərabərliyin və müsbət psixoloji mühitin yaradılması;
- müəllimin təqdim etdiyi tematik materialın şagirdlərin yaradıcı təfəkkürünə və milli düşüncə tərzinin formalaşmasına təsiri.

İnteraktiv təlim metodu dərsə hazırlıq prosesində müəllimin, dərstdə isə şagirdlərin fəallığını tələb edir. İnteraktiv təlim həm təhsilləndirici, həm inkişafetdirici, həm də tərbiyələndirici metod olmaqla təlimin keyfiyyətini yüksəldir. İnteraktiv təlim metodu şagirdlərin idrak fəaliyyətinə əsaslanan və təlim prosesinin digər iştirakçıları ilə əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirilən təlimi nəzərdə tutur.

İnteraktiv təlim metodları ilə keçirilən dərslərdə şagirdlərin inkişaf səviyyələrini B.Blum taksonomiyası ilə müəyyən etmək olar:

- *Biliklərin mənimsənilməsi bacarığı* şagirdin öyrənəcəyi mövzuları, konkret faktlardan bütöv nəzəriyyələrə qədər, yadda saxlaması, ifadə edə bilməsidir.
- *Dərketmə bacarığı* şagirdin öyrəndiyi materialı şərh etməsi, hadisələrin gələcək inkişafı ilə bağlı məntiqi fikirlər söyləməsidir.
- *Tətbiq etmə bacarığı* şagirdin öyrəndiyi materialın məzmununu konkret şərait və vəziyyətdə tətbiq edə bilməsidir.

Sxem 1. Ənənəvi və fəal təlim arasındakı fərqlər

- *Analiz etmə bacarığı* şagirdin öyrəndiyi materialı tərkib hissələrinə ayırmaqla onun strukturunu müəyyən etməsidir.
- *Sintez etmə bacarığı* elementləri kombinə etməklə təmin alınmasıdır.
- *Qiymətləndirmə bacarığı* şagirdin öyrəndiyi materialın əhəmiyyətini müəyyən edə bilməsidir.

İnteraktiv təlim bilik, bacarıq, təcrübə və vərdislərə yiyələnməyə, cəmiyyətin vətəndaşları üçün zəruri sosial və intellektual təfəkkürün, müstəqil fəaliyyət, müstəqil düşünmə bacarıqlarının inkişafına kömək edən, demokratik üsullarla aparılan təlim prosesidir. Son tədqiqatların nəticələri göstərir ki, interaktiv təlim metodları konstruktivizm nəzəriyyəsinə istinad edərək, təlimə İKT-nin yaxından tətbiqi ilə effektiv nəticə verir.

İnteraktiv təlim modeli öz qarşısına bütün iştirakçıların bir-biri ilə fəal qarşılıqlı təsirdə əlverişli, rahat öyrənmə şəraitinin yaradılması məqsədini qoyur. Müəllimlərin dərslərində məhz bu modeldən istifadə etmələri təlimə innovativ məzmun gətirir. İnteraktiv təlimin təşkili həyati situasiyaları modelləşdirmək, rollu oyunlardan istifadə, situasiyanın təhlili əsasında problemin birlikdə, əməkdaşlıq şəraitində həllinin üstünlüyü ilə seçilir. Aydın ki, interaktiv dərslər öz quruluşuna görə ənənəvi dərslərdən xeyli fərqləndiyi üçün onun təşkili müəllimdən peşəkarlıq və yaradıcı fəallıq tələb edir. Deməli, çevik, düşündürücü idrak fəallığını doğurmayan metodlar uşaqların marağını təmin etmir, onları fəaliyyətə qoşmur.

Təlim prosesində işgüzar fəaliyyət mühiti, əməkdaşlıq şəraiti yaradıldığından iştirakçıların yüksək fəallığı təmin olunur. Sxem 1-də ənənəvi və fəal təlim arasındakı fərqlər müqayisəli şəkildə göstərilmişdir.

İnteraktiv təlimə tədrisin təşkili və idarə olunması metodlarının məcmusu kimi baxmaq olar. Bu metodun prinsipləri aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilmişdir:

- təlimin subyekt-subyekt xarakteri daşması;
- şagirdlərin fəal öyrənmə mövqeyi, təfəkkürün müstəqilliyi və sərbəstliyi;

- iştirakçıların bütün dərs zamanı fəallığı;
- dərsin əvvəlində problemlə situasiyanın yaradılması və prosesin problemin həllinə istiqamətləndirilməsi;
- şagirdlərin düşündürücü və istiqamətləndirici suallar vasitəsi ilə yeni biliklərin müstəqil kəşf edilməsinə yönəldilməsi;
- təlimin tədqiqat üsulu ilə həyata keçirilməsi;
- dərsin dialoq şəklində aparılması, əks-əlaqənin yaradılması;
- əməkdaşlıq və qrupda qarşılıqlı fəaliyyət.

Müasir dövrdə təhsilin səviyyəsini yüksəltmək qarşıda duran mühüm vəzifələrdəndir. Ona görə də interaktiv təlim texnologiyalarının tədrisdə tətbiqi böyük əhəmiyyətə malikdir [Zeynalov S., «Azərbaycan məktəbi», 2013, № 4].

Tədqiqat zamanı təlim prosesində yeni yanaşmalar aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilmişdir:

- şagirdlərdə tədqiqatçılıq qabiliyyətinin inkişafının tənzimlənməsi;
- şagirdlərdə dərk etmə qabiliyyətlərinin və müstəqilliyin inkişaf etdirilməsi;
- şagirdlərdə yaradıcılığın inkişaf etdirilməsi.

Ümumtəhsil məktəblərində apardığımız müsahibə və müşahidələr təsdiq edir ki, interaktiv təlim metodlarının sistemli tətbiqi üçün şəraitin yaradılması şagirdlərin şəxsiyyət kimi formalaşdırılmasına, hərtərəfli inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir.

Nəticə

Deyilənlərdən belə bir nəticə çıxır ki, interaktiv təlim prosesində şagirdlərin yaradıcılıq qabiliyyətləri və dünyagörüşləri inkişaf edir. İnteraktiv öyrənmə prosesində şagirdlər müstəqil şəkildə düşünmə qabiliyyətinə yiyələnir, təcrübələr aparır, həll yollarının düzgünlüyünü öyrənir, müqayisə aparmaqla məlumatların daha düzgün mənimsənilməsinə nail olurlar.

Müasir təlim metod və texnologiyalarının öyrədilməsi istiqamətində təşkil olunan seminarlarda, layihələrdə (treninqlər, monitorinqlər) müəllimlərin iştirakı məqsədəuyğundur.

Təkmilləşdirmə kurslarında müəllimlərlə İKT bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi istiqamətində iş aparılmalı, qabaqcıl müəllimlərin dərslərində pedaqoji təcrübəsi az olan müəllimlərin iştirakı və təcrübə mübadiləsi təşkil olunmalıdır.

Fəal təlimdə müəllimin bələdçi mövqeyindən çıxış etməsi şagirdlərin müstəqil düşünmələrinə, tədqiqatçı və yaradıcı kimi yetişmələrinə, təxəyyülünün inkişafına zəmin yaradır ki, bu da hazırda təlimin qarşısında duran aktual problemlərdəndir.

İnteraktiv təlim texnologiyalarının tətbiqi, təhsil proqramlarının, konseptual modellərin, layihələrin uğuru onu tətbiq edən müəllimin, təhsilverənlərin pedaqoji səriştəliliyi ilə şərtlənir. Müəllimlərdə pedaqoji səriştəliliyin formalaşması bu gün

olduqca aktual məsələdir. Pedaqoji təmayüllü ali məktəblərdə təhsil alan tələbələrdə, gələcək müəllimlərdə səriştə və bacarıqların inkişafına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Traditional and interactive teaching methods – advantages and disadvantages: comparative analysis

İsmet Mammadova

Senior academic researcher, department of educational theory and history, Institute of Education of the Republic of Azerbaijan. E-mail: ismet.memmedova@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-4264-4539>

Gunay Hasanova

Teacher of secondary school No.4, Sumgayit city.
E-mail: hesenovagunay100@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7599-8894>

Summary. The article compares the advantages and disadvantages of traditional and active learning methods. It is noted that flexible, thought-provoking, non-cognitive learning techniques are not considered effective because they do not provide children with an interest in their active participation in the learning process. The article also discusses the important problems of modern pedagogy, the characteristics of active learning, and the models of learning. The focus on active learning methods, the developing environment created in the learning process is an important factor in the management of students' perceptions and cognitive activities, as well as their personality.

Keywords: traditional training, interactive training, teaching methods, cognitive activity, innovation, technologies.

İsifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. (2013). Bakı, «Təhsil» jurnalı, №10.
2. Aytac Sahil. J.Piajenin koqnitiv inkişaf nəzəriyyəsi. (PowerPoint Presentation)
3. Əlizadə Ə., Əlizadə H. (2008). Yeni pedaqoji təfəkkür: psixopedaqogikaya giriş. Bakı, ADPU, 479 s.
4. Kərimov Y. (2009). Təlim metodları. Bakı, «Poliqraf».
5. Məmmədova İ. (2010). Şagirdlərin tədqiqatçılıq fəalliyətinin inkişaf etdirilməsi yolları. ARTPI-nin elmi əsərləri, № 4.

6. Məmmədova İ. (2015). Təhsilin modernləşdirilməsinin elmi-nəzəri problemləri. Bakı, «Mütərcim».
7. Zeynalov S. (2013). Dərsdə problem-situasiya və şagirdlərin idrak fəallığının inkişafı. «Azərbaycan məktəbi», №4.
8. Белькин Е., Карпов В., Харнаш П.И. (2006). Дидактические проблемы управления познавательной деятельностью. Ярославль, 176 с.
9. Выготский Л. (1999). Мышление и речь. Москва, «Лабиринт», 352 с.
10. Григальчик Е., Губаревич Д. (2003). Обучаем иначе. Стратегия активного обучения. Минск, 148 с.
11. Педагогика. (2004). Москва, 273 с.